

Slavhandeln hade sina förtjänster

Det är frestande att skylla sin situation på historiska oförrätter, men också förlamande. Bengt Olsson har läst Sowell's uppgörelse med multikulturalismen.

Svarta pengar. Enligt Thomas Sowell blev många afrikanska stamhövdingar förmögna på slavhandeln.

Ekonomiprofessorn Thomas Sowell är en av USA:s mest uppburna och kontroversiella intellektuella. Han är inte bara produktiv, han är dessutom svart, konservativ och stridbar. Sowell har specialiserat sig på forskning kring minoriteter och hans kritik av systemet med positiv särbehandling har upprört åtskilliga.

hotet från germanska stammar på kontinenten förföll England snabbt. Engelsmännen förmådde inte upprätthålla den av egen kraft.

Hjälp till renässans

Englands pånyttfödelse var enligt Sowell ett verk av idel utlänningar. Invaderande normander återupprättade ordningen i örket, byggde skolor och kyrkor. När penningekonomin tog form sköttes finanserna i huvudsak av judar och lombarder. Det engelska systemet, med dess tradition av opartiskhet och förhållandevis hederliga politiker, gjorde det inte endast möjligt för engelsmännen att exportera sin modell till resten av världen, det var en veritabel kapitalmagnet. Men landet hade också fördel av sin geografi och sitt förhållandevis gynnsamma klimat. Naturliggångar som kol och järn fanns nära vattenväggarna, och som örke var England relativt förskonat från de krig som härjade kontinenten.

I Osteuropa och Afrika förklarar geografin och bristen på humankapital bristen på social och ekonomisk utveckling. När romarriket föll var slaverna fortfarande hedningar. Golfströmmen ger Väst-

europa ett mildt klimat, men påverkar inte kontinentens östra del. Där är floderna frusna en längre del av året och många floder mynnar dessutom ut i sjöar eller inlandshav i stället för i oceaner. Trots att Afrika är mycket större har Europa längre kustlinje. Afrikas kuster har få naturliga hamnar för oceangående skepp och det är relativt grunt vid stränderna. Kulturutbytet hämmas av Sahara i norr och havet i öster, väster och söder. Floderna är jämfört med europeiska och amerikanska inte lika lättsegelade och landtransporter försvåras av tsetseflugan som attackerar packdjur och människor.

Om geografin och bristen på humankapital förklarar den relativa fattigdomen bland Europas slaver och efterlämpningen i Afrika, har krigföring och kolonialism spelat en mer tvetydig roll för den socioekonomiska utvecklingen.

De romerska härskarna var inte fördragsamma, men de byggde en avancerad civilisation av ett primitivt stamsamhälle. Sowell menar att vi måste se den europeiska kolonialismen genom denna lins. Kolonialismen var förvisso brutal, men den öppnade också möjligheter för framtida generationer av afrikaner.

Slaveriet får ny belysning av Sowell. Det rör en specifikt amerikansk debatt, där företrädare för landets svarta menar att slaveriet inte bara var en förbrytelse, utan också berättigar slavernas avkomlingar till skadestånd.

Importerat slaveri

Amerikanerna skapade inte slaveriet, menar Sowell, de importerade det från Afrika. När européerna anlände dit på 1400-talet, dominerades slavhandeln av nordafrikanska muslimer och afrikaner. Måktiga stammar underkuvade mindre stammar och förslavade dem. Européerna köpte inte sällan slaverna från afrikanska stamhövdingar. Inte heller berodde slavhandeln på att afrikaner upptäcktes som en underlägsen ras. Afrika blev slavhandels centrum för att geografiska faktorer försvårade bildandet av nationalstater med egna arméer kapabla att försvara sina medborgare.

Slavhandeln förutan hade USA:s svarta befunnit sig i ett betydligt sämre socioekonomiskt läge än de gör idag, slutar Sowell.

Inte heller var slaveriet någon god affär. Brasilien var sist i den västliga hemisfären att avskaffa slaveriet, men är fortfarande ett fattigt land. Slavhandeln i den amerikanska södern har heller inte gett delstaterna en ekonomisk skjuts. Tvärtom är det där många av landets fattigdomsfickor finns.

Sowell påpekar att länder i Mellanöstern och Nordafrika in-skeppade fler slavar än USA och andra västländer. Brasilien importerade sex gånger fler slavar än

USA. Mortaliteten bland slavar i Karibien och Sydamerika var också mycket högre än i USA. Trots Jim Crow-systemets brutalt översteg slavens förväntade livslängd den hos vita arbetare i USA och Europa.

De flesta vita i Södern ägde inga slavar och sällan nämns att en tredjedel av de fria svarta i New Orleans ägde egna slavar. Dessutom var det den brittiska imperialismen som stoppade slavhandeln. Den brittiska regeringen friköpte inte bara slavar för 20 miljoner pund i dåtida penningvärde, den patrullerade världshaven på jakt efter slavskepp. Motståndet bland muslimer och afrikaner var kompakt: upprörda stamhövdingar som gjort sig förmögna på slavhandel reste från Gambia, Kongo och andra afrikanska kolonier till London och Paris för att protestera.

Påverkade svartas situation

Kritikerna borde alltså besinna att slavhandeln inte upptäcks av vita amerikaner, tvärtom var det amerikaner och européer som avskaffade den. Slavhandeln förutan hade USA:s svarta befunnit sig i ett betydligt sämre socioekonomiskt läge än de gör idag, slutar Sowell.

Den fortlöpande kommersialiseringen av den amerikanska medborgarrättsrörelsen, där jakten på ekonomisk gottgörelse och raspreferenser skymmer de moraliska principerna, visar på riskerna med ett flackt samtalsskilt. Att betrakta minoritetskulturer som estetiska objekt, som ska backas upp med skattemedel, rymmer en annan fara.

Regelsystem kan vara funktionella eller dysfunktionella. Problemet med en statligt understödd multikulturalism är att den uppmanar minoriteter att hålla fast vid och slå mynt av sin särart, oavsett om det gagnar eller inte gagnar dem på längre sikt.

BENGT OLSSON

Historia

Thomas Sowell
Conquests and Cultures
Basic Books, 1998

Sowell's *Conquests and Cultures* är både historisk forskning om betydelsen av krigföring och kolonialism för socioekonomisk utveckling och ett inlägg i en alltmir inflammerad debatt om det vita Amerikas skyldigheter gentemot ättlingarna till de slavar som skedades över till Amerika från 1600-talet och framåt.

Vi kan inte första etniska grupper sociala och ekonomiska historia om vi inte beaktar de kulturella och geografiska förhållandena. Med kultur förstår Sowell humankapital i vid mening: attityder till arbete och utbildning, läskunnighet, handel och så vidare, förutsättningar för framväxten av moderna samhällen.

När Churchill sa att romarna gav britten London hade han rätt. Under en femtedel av sin historia var England en provins i romarriket. Romarna byggde städer, anlade infrastrukturen och uppmanade handel och konst. När romarna lämnade örket för att möta

Verner von H i tidskapseln

Vem påstår att monument måste vara trista? De kan säga mer om sin tid än rader av handböcker.

Aven den som inser att Verner von Heidenstam var en usel poet måste erkänna att han var ett geni när det gällde att göra reklam för sig. Vi kan vara tacksamma för att hans litterära oförmåga hindrade hans tankar – han var nazist långt före Hitler – från att nå en större publik. Men när det gällde att få uppmärksamhet som person var han oslagbar.

Svenska tempel 3

Ingen svensk författare har någonsin varit så notorisk i medierna som Heidenstam, till exempel i de bombastiska hyllningarna på hans 50-årsdag 1909. Tidningarna hade krigsrubriker. Då bodde han ännu på Naddö söder om Vadstena. Men kulmen på mytbygget blev Övralid norr om Motala, uppfört efter hans egna ritningar 1925. Då var det redan tio år sen han hade utgivit sin sista diktbok och han kunde fram till sin död 1940 ägna sig på heltid åt att värda myten om sig själv. Nobelpriset och ärvd förmö-

genhet bekostade anläggningen. Särskilt stora upplagor sålde han aldrig av själva böckerna. Till och med *Karolinerna* var en flopp.

Men hans reklamgeni har fortsatt att skydda hans minne. I entrén ser vi listan på de prominenta forskare, kritiker och författare som fått Övralid-priset. Där ingår, förutom en stor summa pengar, också tvänget att hålla en föreläsning på plats om donatorn. Ibland kan man märka viss vända i talen. Men det blir ändå svårt att senare uttrycka sig mer ärligt om föremålet.

Utsikten över Vättern är hänförande. Många besökare kommer för den och utserserveringen och struntar i herrgården och skaldens grav. Ändå är stället högst intressant. Få saker säger så mycket om en epok som de personer och den litteratur den har över-skattat. Dessutom är huset en tidskapsel.

Supermodernt kylskåp

Serveringsgångar och ringklockor för tjänarna. Och ta bara en sådan sak som Heidenstams Electrolux-kylskåp! Ett av de första i sin art, i jugendstilt, köpt för en astronomisk summa, ännu fungerande. Med lite tur lyckas vi få komma bakom scenen och rota i koffertarna med frackskjortor och kon-

stiga presenter. Där finns hemliga sambons hemliga väning med dörr till Verners sovrum. På vinden har rum jordings-tärls för hennes barn. Skaldens badkar har också hamnat däruppe.

De officiella rummen är på sitt sätt än mer avslöjande. Vem utom Verner skulle ordna böckerna i sitt bibliotek efter färg på ryggar? I verkligheten tycks han aldrig frivilligt ha öppnat en litterär bok. Ibland konsulterade han resehandböcker – det finns massor på vinden.

Hans officiella sovrum är förbluffande skirt och feminint. Arbetsrummet är stort, ödsligt och vackert. Inget skrevs där.

Ett gästuum har gräsliga tavlor som han målade som ung, då han drömde om att bli konstnär. Annars är det karolinsk, stramt och storslaget. En väldig maskeradpryl kring en mycket liten människa. Ungefär som hans imponanta yttre en gång var.

Hans egen allvarligt menade beskrivning av bygget är talande:

Om du tänker dig ett strängt gammalt biskopshus, som vandrat upp till en säter bland skogar och små stugor och där i en dröm om en italiensk villa avlat ett barn med en svensk herrgård.

Den inte bara beskriver stället, den är oerhörd typisk för hans bildspråk och litterära förmåga.

GÖRAN HÄGG